

reflected. The technology of forming bilingual professional training programmes at the teachers training universities is suggested by the author.

Key words: bilingual teachers, axiological, akmeological, synergetic, competency building approaches, bilingual professional training programme.

УДК 37.013. : 371.14 : 796

С. О. Старченко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядаються особливості підвищення кваліфікації вчителя фізичної культури в системі післядипломної освіти. Обґрунтовується важливість та доцільність використання, дотримання андрагогічних принципів навчання педагогів, визначаються основні форми проведення занять ними, а також фактори-причини, що визначають мотиваційну структуру підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Ключові слова: післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, вчитель фізичної культури, андрагогіка, форми навчання, мотивація, компетентність.

Постановка проблеми. Науково-технічний розвиток, зміни в сучасному суспільстві, демографічні зрушення висувають нові вимоги до системи підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів й організації післядипломної фізкультурної освіти. Сучасне суспільство вимагає не тільки наявності професійної кваліфікації, але й соціальної компетенції, громадянської відповідальності, уміння бачити взаємозв'язки та творчо мислити. Відповідно в сучасних умовах, коли галузь має гострий недолік у висококваліфікованих фахівцях із нових актуальних напрямів з одного боку, а з іншого, зростає армія «кваліфікованих безробітних». І тому післядипломне фізкультурне навчання є одним із шляхів до працевлаштування, забезпечення її конкурентоспроможними кадрами різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також виступає засобом їхнього соціального захисту.

Суспільно-економічні зміни в нашій країні, які відбуваються завдяки появі нових технологій, засвідчують, що саме післядипломна освіта має вирішувати безліч проблем. Отже, однією з підсистем макроструктури післядипломної освіти педагогічних кадрів є система підвищення кваліфікації, яка має переваги порівняно з базовою професійною освітою: вона не інерційна, реагує на швидко змінювані соціально-економічні та техніко-технологічні умови; має двобічний зв'язок із практикою; термін

навчання значно коротший; суб'єкти освіти здатні критично оцінювати пропоновані інновації, беручи безпосередню участь в їхній апробації, розвитку та реалізації. Зважаючи на реальну значущість даної підсистеми, її можна вважати центральною ланкою в системі післядипломної освіти педагогів, яка повинна вдосконалюватись із врахуванням тих змін, що склались в освітній галузі України.

Аналіз актуальних досліджень. Усвідомленню місця та ролі підвищення кваліфікації в системі післядипломної та неперервної педагогічної освіти сприяло посиленню уваги науковців і практиків до проблеми підвищення професіоналізму дипломованих спеціалістів, освіти дорослих, фахівців з певним життєвим і професійним досвідом. У цьому контексті особливу цінність, на наш погляд, мають праці О. П. Владиславлева, В. Дивак, С. І. Змеєва, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійника, В. Г. Онушкіна, Н. Г. Протасової, О. П. Чернишова, В. О. Юрисова [2 – 4; 6 – 9], що були присвячені проблемам підвищення кваліфікації педагогів й проблемам, які виникають при цьому.

Як зазначає Н. Г. Протасова, «задачі післядипломної освіти, а саме підвищення кваліфікації, вимагають розробки нових підходів, тому вона пропонує ширше використовувати можливості андрагогіки». Під кваліфікацією розуміємо якісний рівень підготовленості фахівця до функціональної діяльності [8, 15].

За українським словником іншомовних слів, андрагогіка – «розділ педагогіки, що вивчає питання стимулювання та спрямування процесів виховання дорослих людей» [10]. З нашої точки зору, «андрагогіка – розділ педагогіки, що вивчає процеси стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини протягом усього її життя».

Засновником нової галузі педагогічних знань андрагогіки – теорії навчання дорослих, варто вважати видатного американського вченого Малкома Ноулза, який сформулював андрагогічний підхід до освіти та запропонував андрагогічну модель навчання. Тому вчені, соціологи, психологи, педагоги погодились з висновками видатного американського діяча в сфері освіти дорослих М. Ноулза, що необхідно створити «надзвичайну програму доведення компетенції покоління дорослих людей до того рівня, який потрібний для їх діяльності, адекватній умовам постійних змін» навколишнього середовища «...як на їх плечах лежить

відповідальність за сьогоднішнє» [12]. Саме майбутнє освіти та її оновлення залежать від розвитку освіти дорослої людини. Сутність андрагогічного підходу полягає у таких принципових положеннях [11]:

- Ø провідна роль у власній освіті належить самому індивіду;
- Ø навчання повинно виходити з індивідуальних особливостей того, хто навчається, відповідати його індивідуальним освітнім потребам і стимулювати зростання цих потреб;
- Ø у процесі навчання варто використовувати внутрішні сили особистості, спиратися на природне прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення;
- Ø навчальний процес відбувається в спільній діяльності тих, хто навчає, з тими, хто навчається.

На наш погляд, втілення андрагогічного підходу в практику підвищення кваліфікації фахівців фізичної культури виключає будь-яку уніфікацію навчального процесу, регламентацію організації та управління ним, і протиставляє одноманітності – різноманітність моделей навчання та реальну свободу вибору, творчості.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та експериментально довести необхідність дотримання принципів андрагогіки під час підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури, які визначають найбільш важливі та пріоритетні форми їх підготовки та задовольняють мотиви педагогів у процесі їх підготовки.

Виклад основного матеріалу. Процес підвищення кваліфікації фахівця фізичної культури визначають як неперервний висхідний ріст його професійних знань, що передбачає, по-перше, нагромадження філософських, економічних, соціокультурних знань, знань методології та методики викладання предмета, психолого-педагогічних знань (а саме, психології викладання навчального предмета, психології засвоєння учнями навчального матеріалу, психології педагогічної діяльності та дидактичних закономірностей навчально-виховного процесу); по-друге, розвиток майстерності передачі знань (рухових, теоретичних) учням; по-третє, досягнення компетентності у формуванні в учнів готовності до продуктивного розв'язання поставлених перед ними навчально-виховних завдань [5].

Тому в процесі підвищення кваліфікації вчителя фізичної культури до числа актуальних проблем у сучасній системі післядипломної освіти

ставиться розробка змісту організаційних форм і методів навчання фахівців з фізичного виховання і спорту.

Провівши опитування вчителів фізичної культури ($n = 165$ респондентів), було виявлено найбільш бажані форми підвищення кваліфікації та проведення з ними занять за 5-ти бальною системою. Найбільш ефективними, на їхню думку, з'явилися традиційні форми підвищення кваліфікації, а саме курси – середній бал 3,4, стажування – 3,2 і факультет підвищення кваліфікації – 3,1; менш ефективною формою підвищення кваліфікації респонденти вважають ділові наради – 2,9 і не ефективної – самоосвіта – 2,8. Коефіцієнт варіації при цьому становить ($v = 5,8 \%$), що свідчить про узгодженість думок респондентів.

Разом з тим, респонденти зазначили, що форми проведення занять, які традиційно застосовуються в системі післядипломної фізкультурної освіти, застаріли і мало інформативні для їхніх учасників (таблиця 1.).

Таблиця 1

Форми проведення занять з вчителями фізичної культури в системі післядипломної фізкультурної освіти (за даними опитування)

Форми проведення занять	Вчителі фізичної культури ($n = 165$)	Кількість (у %)
НЕ ЕФЕКТИВНІ		
Лекції	49	29,7
Самостійна робота по завданню викладача	24	14,5
Семінари	23	13,9
ЕФЕКТИВНІ		
Ділові ігри	78	47,3
Індивідуальні консультації	81	49,1
Круглий стіл	86	52,1
Виїзні заняття	70	42,4

Відзначені як не ефективні такі форми навчання – лекція (29,7 %), самостійна робота по завданню викладача (14,5 %), семінари (13,9 %) опитаних. Тоді як форми проведення занять, у яких передбачають активну участь кожного з слухачів, здатність швидко і нетривіально мислити й приймати рішення, одержали найбільшу кількість голосів. Це – круглий стіл (52,1 %), індивідуальні консультації (49,1 %), ділові ігри (47,3 %) та виїзні заняття (42,4 %). При цьому відзначається значна єдність думок, про що свідчить коефіцієнт варіації ($v = 6,7 \%$).

Отже, перевага активних форм освіти дорослих у вчителів фізичної культури, обумовлена неусвідомленим впровадженням андрагогічної ідеї в навчальний процес, пошуком (іноді шляхом проб і помилок) найбільш оптимальних напрямів, що задовольняють потреби та зацікавленість слухачів у навчанні й, відповідно, підвищенням ефективності післядипломної фізкультурної освіти.

Вищевказане негативно позначається не тільки на функціонуванні системи післядипломної фізкультурної освіти, але і на рівні самооцінки потреби в освіті вчителів фізичної культури. Так, 17,6 % опитуваних відповіли, що під час роботи вони мають недолік у яких-небудь знаннях, 29,7 % респондентів вважають їхній рівень знань вищим, ніж необхідний для виконання професійної роботи, 43,03 % – відзначили, що він відповідає, виконуваний ними роботі, а 9,7 % мали складність у визначенні рівня своїх професійних знань.

Основна кількість респондентів (43,03 %) зазначили, що їх освітньо-кваліфікаційний рівень відповідає виконуваний роботі, разом з тим, вказали конкретну галузь знань, у межах якої хотіли б одержати додаткову інформацію.

На основі цього проведене опитування дало можливість визначити основні фактори-причини навчання в системі підвищення кваліфікації закладів післядипломної освіти. Сутність його полягала в тому, що респондентам пропонувалося оцінити значимість факторів, що впливають на формування їхньої потреби в післядипломному навчанні. Для цього нами були використані оціночні критерії які розроблені Американським Союзом здоров'я, фізичного виховання, активного відпочинку і танцю (AANPERD) [1, 3 – 12]:

Отже, в результаті проведених нами досліджень були визначені та класифіковані найбільш важливі значні фактори-причини навчання в системі післядипломної освіти, які представлені п'ятьома основними групами: професійні, матеріальні, адаптивні, моральні, соціально-педагогічні. В основу класифікації була покладена їхня цільова спрямованість. Але запропонованих груп у класифікації факторів-причин щодо необхідності післядипломного навчання фахівців (спеціалізація, клінічна ординатура, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів), може бути і більше. Не всі вони рівноцінні, більше того, їх «питома вага» зазнає змін залежно від рівня

освіти, спеціальності та стажу роботи.

Отже, вивчення факторів-причин надало можливість визначити мотиваційну структуру навчання в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури, що дозволило встановити, що з віком, незалежно від посади та стажу роботи, вона змінюється, а саме – знижується.

Так, молоді фахівці до 25 років відчувають потребу в післядипломній фізкультурній освіті на що вказують 45,5 % респондентів. А у віковій категорії 40 – 49 років цю потребу відзначили тільки 29,7 % вчителів. У ході досліджень ми визначили, що з ростом рівня їхньої освіти зростає і необхідність у набутті нових знань. Так, серед осіб з середньо-фаховою освітою таку потребу мають 33,9 % респондентів, а з вищою – 48,5 %.

Дані свідчать про те, що залежно від стажу роботи необхідно диференціювати підходи, форми і зміст післядипломної освіти, що визначає андрагогічний підхід у навчанні. У цей час такий зміст побудований без обліку особливостей стажу роботи, віку, тенденцій розвитку особистості, що є однією зі стримуючих причин підвищення її ефективності.

Висновки. Отже, для того щоб досягти якісної підготовки вчителів фізичної культури в системі підвищення кваліфікації, а також залучати їх до систематичного підвищення кваліфікації навчальний процес необхідно будувати з урахуванням побажань, потреб, рівня підготовленості та стажу роботи. Це, в свою чергу, дасть можливість застосовувати найбільш сприятливі форми проведення занять, що будуть задовольняти домінуючі мотиви в процесі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямі удосконалення системи підвищення кваліфікації фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анкета оценки программы физического воспитания в начальной школе // Физ. воспитание и спорт в школах зарубежных стран. – М., 1991. – Вып. 2. – С. 3 – 12.
2. Дивак В. Особливості організації підвищення кваліфікації вчителів профільної старшої школи / В. Дивак // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 10 – 12.
3. Змеев С. И. Андрагогика: становление и пути развития / С. И. Змеев // Педагогика. – 1995. – № 2. – С. 64 – 68.
4. Змеев С. И. Образование взрослых в России и в мире / С. И. Змеев // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 106 – 108.
5. Матвієнко П. І. Формування готовності педагогічних працівників до комплексної оцінки дидактичного процесу в системі післядипломної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / П. І. Матвієнко. – Луганськ, – 2003. – 18 с.
6. Олійник В. В. Українська модель функціонування і розвитку системи

післядипломної педагогічної освіти в умовах модернізації / В. В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 2. – С. 5 – 8.

7. Протасова Н. Г. Андроґогічна ідея і післядипломна освіта: постановка проблеми / Н. Г. Протасова // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 13 – 15.

8. Протасова Н. Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів / Н. Г. Протасова. – К. : АТЗТ «Експрес-об'ява», 1998. – 151 с.

9. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів як відкрита система / Н. Г. Протасова // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 10 – 13.

10. Професійна освіта : словник : [навч. посіб.] уклад. С. У. Гончаренко ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

11. Knowle's M. Towards A Model of Lifelong Education / M. Knowle's // Reflections on Lifelong Education and the school. – Hamburg, 1975.

12. Knowle's M. The Adult Learner: a neglected species / M. Knowle's. – [4th ed]. – Houston, Texas : Gulf Publishing Company, 1990. – 292 p.

РЕЗЮМЕ

С. А. Старченко. Андрагогический подход в системе повышения квалификации учителя физической культуры.

В статье рассматриваются особенности повышения квалификации учителя физической культуры в системе последипломного образования. Обосновывается важность и целесообразность использования, соблюдения андрагогических принципов обучения педагогов, определяются основные формы проведения занятий с ними, а также факторы-причины, которые определяют мотивационную структуру повышения квалификации учителей физической культуры.

Ключевые слова: последипломное образование, повышение квалификации, учитель физической культуры, андрагогика, формы обучения, мотивация, компетентность.

SUMMARY

S. Starchenko. Andragogic approach in the system of increase of qualification of a Physical training teacher.

In the article the peculiarity of increase of qualification of a physical training teacher in the system of post-graduate education is examined. The importance and expediency of using, following andragogic principles of teaching educational specialists are grounded, the basic forms of conducting lessons with them and also factors-reasons which determine the motivational structure of the increase of qualification of physical training teachers are determined.

Key words: post-graduate education, increase of qualification, teacher physical training teacher andragogics, forms of studies, motivation, competence.

УДК 378.005.591.4:167-057.4

В. І. Статівка

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: АНАЛІТИЧНА ДУМКА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

У статті аналізується одна з актуальних проблем реформування освіти – переваги та недоліки оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах кредитно-модульного навчання в Україні. Подається пропозиція щодо підвищення ефективності оцінювання та адаптації 100-бальної системи до національної.